

7. Стефанюк С. К. Козацька педагогіка. – Х., 2000. – 146 с.
8. Стефанюк С. К. Українське народознавство: Навчальний посібник. – Х.: БН, 2003. – 271 с.
9. Таланчук О. Духовний світ українського народу. – К., 1992. – 63 с.
10. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. – К., 1990. – Т. 2. – С. 10.

С.Б.Фурдуй

УКРАЇНСЬКА ЕТНОПЕДАГОГІКА ЯК ФАКТОР ЗБАГАЧЕННЯ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІТЬ

Стаття посвячена вопросу украинской этнопедагогике как фактору воспитательного воздействия на личность.

The article deals with the question of Ukrainian ethnopedagogics as a factor of educational influence over personality.

Постановка проблеми

Втілення ідей народної педагогіки на практиці в педагогічній науці в сучасній школі, будується поряд із формуванням знань, умінь і навичок, забезпечуючи розвиток мотиваційного компоненту навчання і розвиток культури здоров'я школярів в навчально-виховному процесі.

Народна педагогіка дотримується принципу творення особистості через пізнання її суті. Саме завдяки духовним вартостям етнопедагогічного фонду корегується діяльність людини, її свідомість і почуття відповідальності за свій рід перед цілим народом. Нині це має особливе значення, оскільки попередній перехід до людини не брав до уваги ні її почуттів, зростання її духовності. Цей важливий педагогічний чинник дає людині змогу сформувати своє місце у світі, створити основу для емоційного спілкування та праці між людьми, що зрештою олюднить світ.

Етнопедагогіка, спонукаючи людину до безпосередності, до природного стану, пробуджує до життя духовний потенціал особистості, сприяє її творчому самовияву.

Народні традиції мають у своїй основі ідеал людяності, тому в них пульсує найвища життєва цінність - людська гідність, що підтримує життєву волю людини, незважаючи на всякі утиски.

Народна педагогіка - невичерпне джерело навчально-виховної мудрості, це система народних знань і досвіду, яка об'єднує такі важливі сфери, як дитинознавство, родинознавство, сімейне виховання, етика добросусідства.

Мета дослідження

Мета – створення сприятливого середовища для розвитку особистості дитини, розкриття її творчих можливостей на етнопедагогічних основах.

Основний матеріал та результати дослідження

Ретроспективний логіко системний аналіз допомагає забезпечити науково обгрунтоване прогнозування розвитку вітчизняної етнопедагогічної підготовки вчителя в умовах переходу до багаторівневої педагогічної освіти.

Суть методів поновлення етнопедагогіки в сучасній школі залежить від: пояснення учителя, спираючись на засвоєнні учнями теоретичних знань народної педагогіки (бесіда, розповідь, робота з книгою), показ ілюстрацій, предметів, процесів і явищ у їх символічному зображенні за допомогою карт, плакатів, портретів, фотографій, малюнків, схем, репродукцій тощо; цілеспрямованого використання пізнавальних ігор (дидактичних, фізичних, трудових) в виховній роботі дослідницького методу. Тобто, потрібно використовувати в початковій школі етнопедагогічні ідеї, забезпечувати відчутні дидактичні ефекти в справі підвищення мотивації учнів до навчання, систематизації знань, розвитку інтелектуальних умінь.

Планування виховної етнопедагогічної справи передбачає ефективну організацію суспільно-орієнтовної, пізнавальної, трудової, екологічної, спортивної та ін. видів діяльності школярів в початковій школі.

Засоби в етнопедагогічній практиці – наочні посібники, твори образотворчого мистецтва, засоби масової інформації, різні види діяльності.

Задачі поставленої проблеми

Задачі поставленої проблеми з метою поновлення практики будування виховної роботи на принципах української етнопедагогіки:

- виявити оптимальне поєднання сучасних наук з народною педагогікою в початковій школі;
- виявити й удосконалити організаційні форми навчальної роботи на засобах етнопедагогіки з молодшими школярами;
- вироблення державних стандартів системи і обсягу знань, умінь, навичок творчої діяльності, інших якостей особистості на різних освітніх рівнях народної педагогіки в початковій школі.

Методологічною основою формування змісту етнопедагогіки є врахування інтересів, запитів і цінностей дитини як суб'єкта навчального процесу.

І справа в нашому денационалізованому, а від того і різновекторному суспільстві, поки що немає необхідної концентрації уваги до осмислення та розв'язання життєво важливих проблем школи, одна з них: сучасна дитина повинна виховуватись на засобах народної педагогіки.

Педагогіка народознавства – це один з провідних напрямів у психолого-педагогічній науці й шкільній практиці, що забезпечує ґрунтовне засвоєння учнями культурно-історичних надбань народу, виховання гідних його представників і спадкоємців. Це наука про закономірності, шляхи і засоби збереження генетичної спадковості й етнізації особистості. Вона розглядає освіту як ланку безперервного історичного процесу розвитку народу й синтезує здобутки його власної педагогіки, досягнення сучасної психолого-педагогічної та інших наук про людину, народ, націю. Народна педагогіка (етнопедагогіка) - це емпіричні знання народу про виховання. Одним з найбільших надбань народу є його народна педагогіка або етнопедагогіка. Завдяки їй передаються і примножуються новими поколіннями здобутки матеріальної й духовної культури народу, утверджується його національна самобутність і самосвідомість. Вони знайшли своє відображення у звичаях і обрядах, пов'язаних з життям дітей і молоді, у фольклорі, іграх і іграшках, у традиціях сімейного і громадського виховання.

Обидва поняття - народна педагогіка та етнопедагогіка - збігаються, однак перше частіше використовують у літературі на означення донаукових педагогічних знань і тих, що існували й існують поза теоріями і науковими системами і впливають з живого досвіду підготовки на життя підростаючих поколінь; друге ж переважно вказує на національну самобутність, етнічну специфіку й оригінальність традиційних педагогічних знань. Якщо терміном "народна педагогіка" ми оперуємо здебільшого з метою зіставлення традиційно народних знань з науковими, то термін "етнопедагогіка" підкреслює локальні особливості цих знань.

Український народ, що завжди прагнув і прагне до єдності на своїх етнічних просторах, виробив цілісну систему впливів на формування особистості. Однак виховна практика в різних регіонах України продовжувала оригінальні ідеї й засоби, які з особливим успіхом слугували і продовжують слугувати саме на певній конкретній території.

Самостійно відзначаються етнопедагогічні традиції бойків, гуцулів, поліщуків та інших етнографічних груп українців, адже в них відображені особливості природно-географічного оточення, економічного устрою, матеріальної й духовної культури. У зв'язку з цим вони становлять таку велику цінність у сучасному вихованні. Адже формування неповторної, самобутньої особистості, що є метою виховання, неможливе без її етнізації.

Українська етнопедагогіка виросла з виховних традицій слов'янського світу; її генетичну основу становить народна педагогіка Київської Русі. Своім корінням вона сягає сивої давнини - родового суспільства, в якому формувались традиції громадського виховання і особливої ролі літніх людей у ньому і материнського роду, де на перший план у вихованні виступає жінка-мати; патріархального ладу, коли у вихованні посилюється роль чоловіка і періоду класового розшарування і закріплення головних виховних функцій за сім'єю. Усі ці моменти розвитку етнопедагогіки знайшли своє відображення в її традиційних формах і засобах, а також у вітчизняній педагогічній термінології.

Традиція гуртування дітей і молоді у хлопчачі й дівчачі, парубоцькі й дівочі громади для спільного дозвілля, виконання корисних для своїх земляків справ мала місце в Україні упродовж віків. Головними вихователями були батько і мати. Вони несли відповідальність за трудову підготовку дітей, їх моральність і поведінку в суспільстві. Разом з тим у багатьох місцевостях України ще донедавна були міцними традиції інституту громадського виховання, що діяли відповідно до народного звичаєвого права: вигодовування сусідського немовляти, якщо рідна мати дитини з тієї чи іншої причини не може цього робити, вболівання громади за долю дітей-сиріт, надання вдовам допомоги у навчанні сиріт та влаштуванні їх на роботу.

Традиції етнопедагогіки видозмінювались разом з розвитком українського етносу в наступні епохи. Перейшовши з загальнонародної виховної системи, у зв'язку з класовим розширенням давньоруського суспільства, в нижчі верстви, в сферу етнографічного селянського побуту, виховні традиції українського народу утверджувались у нових поколіннях, і цей процес не переривався ніколи.

Упродовж історичного розвитку українського народу зміни у вихованні молодих поколінь виявлялись у нових традиціях, ідеалах. Формувалась ментальність українського народу, зміцнювалась його національна самосвідомість, створювались нові виховні ідеали. Виховний ідеал - це досконала особистість, що найбільшою мірою відповідає інтересам народу, виражає суть його прагнень. Таким загальнонаціональним ідеалом на довгі часи стає запорізький козак - лицар честі й мужній захисник незалежності нашої Батьківщини. У ньому народ втілює своє споконвічне прагнення до волі, своє розуміння національної гідності українця. Він є уособленням народного розуміння фізичної вправності, чоловічої вроди, а також високих моральних якостей - поваги до старших, співчуття до покривджених, почуття справедливості, товаришкості, душевної щедрості й тонкого гумору.

Виховання вільнолюбства і прагнення до соціальної справедливості посідало в народній педагогіці одне з провідних місць.

Етнопедagogіка засвоїла багато звичаїв - посвячень, випробувань на сміливість, спритність, винахідливість юнаків, їх уміння володіти зброєю, орієнтуватись на місцевості, долати перешкоди тощо.

В українській етнопедagogіці формується ще один ідеал борця за самостійність і незалежність держави. Жертовність найкращої частини українського юнацтва, покладена на вівтар нашої державності, є могутнім стимулом щодо подолання душевної апатії, національного нігілізму, для пробудження державотворчої активності сучасної української молоді.

Висновок

Системний аналіз окресленої проблеми пропонує однозначний висновок: криза нашої шкільної освіти поглиблюється в тому, що сьогоднішня шкільна народно-педагогічна освіта народжена загальною системною кризою нашого суспільства.

Народність виховання - це виховання людини в душі народних ідеалів, відповідно до його потреб - доброзичливості, милосердя, гуманності. Найважливіший засіб народного виховання в сучасній освіті - це рідна мова, рідне слово.

Література

1. Богуш А.М. Українська писанка - шедевр мініатюрного живопису. -К., 2000.
2. Богуш А.М. Українське народознавство. -К., 1994.
3. Бех І.Д., Вашеленко М.С. // Педагогіка і психологія. -К., 2000, -№ 1, -с.105.
4. Бех І.Д., Вашуленко М.С. // Педагогіка і психологія. -К., 2000, -№ 4, -с.5.
5. Вакуленко А. Берегиня України. -К., 1995.
6. Ващенко Г. Виховний ідеал. -П., 1994.
7. Винниченко В. Відродження нації. -К., 1992.
8. Воропай О. Звичаї нашого народу. -К., 1993.

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОГО КОНСТРУЮВАННЯ

Процесс формирования интеллектуальных умений требует создания для этого специальных условий, попадая в которые ребенок бы освобождался от стрессов, перенапряжения, тревожности, школьных страхов, связанных со стрессом обучения, которые одновременно создавали бы благоприятный психологический климат для оптимального развития личности младшего школьника.

Forming intellectual ability demands special conditions which helps child to overcome stresses, overstrain, uneasness, schools, fears, connected with the process of teaching which contributes to propitious climate for fitted developing of pupils personality in the primary school.

Як зазначається в Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті, освіта „є засобом відтворення й нарощування інтелектуального та духовного потенціалу народу” [1]. Для досягнення цих завдань необхідно створити відповідні умови у навчально-виховному процесі сучасної школи та початкової зокрема.

Навчання та виховання особистості набуває цілеспрямованого та систематичного характеру починаючи з початкових класів. Кожна особистість має володіти надзвичайно важливим логічним арсеналом – методами аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння, вмінням доводити і спростовувати, робити правильні висновки, приймати обґрунтовані в тій чи іншій ситуації рішення.

Сьогодні, коли діє Державний стандарт, удосконалюються програми та збільшується потік наукової, технічної та інших видів інформації, дедалі зростають вимоги до сучасного молодшого школяра. З огляду на це, ми вважаємо, що формування інтелектуальних умінь учнів має тісний зв'язок з тими умовами, в яких воно формується, а також залежне від рівня розумового розвитку кожної конкретної дитини.

Педагогічна наука, дитяча психологія і практика школи повинні вирішити проблему через здійснення теоретичних та експериментальних досліджень, внутрішніх зв'язків, навчально-виховного процесу об'єднавши їх з інтелектуальним розвитком школярів, з формуванням у них самостійного творчого мислення.

У психолого-педагогічній літературі проблемою розвитку інтелектуальних умінь займалися Г.С.Костюк, В.О.Сухомлинський, О.Я.Савченко, В.Ф.Паламарчук, А.В.Фурман, А.В.Усова, І.С.Якиманська, О.К.Дусавицький, В.В.Рєпкін та ін.

У розвиток навчальної діяльності великий внесок зробили В.В.Давидов, Д.Б.Ельконін, В.В.Рєпкін; особливості сучасного уроку в початкових класах з виділенням мотиваційного і розвивального компонентів уроку; висвітленням способів організації співпраці учнів і вчителів стимулювання позитивних емоцій, почуттів і інтересів учнів, з формуванням умінь учитися, розкрила О.Я.Савченко [8]; формування інтелектуальних умінь на уроках праці в початковій школі І.Д.Бех, О.В.Проскура, Р.О.Пономарьова.

Сучасна початкова школа провідним принципом організації навчальної діяльності вважає розвиток суб'єкта цієї діяльності, яким виступає учень і який, за думкою Л.С.Виготського, повинен перебувати у стадії формування, тобто у зоні свого „найближчого розвитку”.

Отже, основною метою нашого дослідження є визначення умов інтелектуального розвитку молодших школярів у процесі художнього конструювання і в зв'язку з цим необхідно:

- вивчити педагогічний досвід з проблеми дослідження;
- виявити психологічні особливості інтелектуальних умінь молодших школярів (рівень розвитку).

У структурі учбової діяльності забезпечити психолого-педагогічні умови для формування інтелектуальних умінь.

Формування у навчальному процесі інтелектуальних умінь є необхідною психологічною умовою оволодіння учнями відповідними навчальними вміннями та основною базою розвитку логічного мислення, як одного з новоутворень

молодшого школяра. Треба зазначити, що терміном „формування” визначена цілеспрямована робота дорослого по побудові поведінки мислення, дій дитини у відповідності з певними культурними формами; в учбовій діяльності – у відповідності з формами теоретичної свідомості (В.В.Давидов, Д.Е.Ельконін). Ця важлива теза і є основною метою формуючої частини нашого дослідження.

Основне завдання, яке виконувалось під час формуючого експерименту – перевірка гіпотези, яка твердить, що ефективність формування інтелектуальних умінь молодших школярів визначається такою організацією навчання, яка забезпечує єдність, взаємодію і взаємозв'язок мислительної діяльності дитини.

Під час формуючого експерименту вирішувалось таке завдання: прослідкувати динаміку зростання сформованості елементів порівняння, аналізу, узагальнення.

Формування інтелектуальних умінь здійснюється на уроці (основній формі організації навчальної діяльності), який відповідає таким вимогам:

1. Для якісного оновлення уроку у початкових класах у центрі уваги вчителя має бути організація навчальної діяльності учнів залежно від її змісту і готовності дітей. Як зазначав Г.С.Костюк: „Учні можуть засвоїти лише те, до чого вони готові, а ця готовність є прояв їхнього загального розвитку, який передбачає крім навчання й інші зовнішні і внутрішні умови. Доступність того чи іншого учбового матеріалу визначається співвідношенням умов, які висуваються цим матеріалом перед учнями і рівнем розвитку їхніх можливостей” (саме в цьому наша думка співпадає з ідеєю Г.С.Костюка та О.Я.Савченко і переконує в тому, що саме це особливо впливає на навчальні результати, на розвиток особистості, її емоції та почуття).
2. Щоб опанувати на творчому рівні новими методиками, потрібно або на окремому уроці або у продовж системи уроків класоводу досягати взаємозв'язку навчального, розвивального, мотиваційного компонентів навчальної діяльності, утверджувати гуманні взаємовідносини в класі,

активно використовував різні форми співробітництва з учнями.

3. Дуже важливо, щоб засвоєні знання переходили в гнучкі уміння, раціональні способи, щоб навчальний результат уроку поєднувався з розвитком пізнавальних здібностей учнів, їх умінням учитися.

Формування інтелектуальних умінь у молодших школярів здійснювалось у процесі навчальної діяльності. Практикувались у режимі роботи початкової школи, крім традиційних, заплановані уроки творчості, метою яких є інтелектуальний розвиток особистості. Зокрема, посилення розвитку саме тих психічних процесів і здібностей дитини, які мають вирішальне значення для формування творчої особистості.

Формування вмінь виконувати основні розумові операції (аналіз, порівняння, синтез, узагальнення, виділення головного) відбувається в період початкового навчання на різних уроках, але на розвиток самостійності, оригінальності мислення дитини, різних видів пам'яті, уяви, фантазії, інтуїції дитини, вчитель має недостатньо часу на уроці. Тому і виникла потреба введення в курс початкової школи уроків творчості.

Ми зробили спробу систематизувати деякі творчі завдання і розумові вправи з метою вдосконалення інтелектуальних умінь молодших школярів, підвищення рівня сформованості умінь вчитися, здобувати самостійно знання.

Коли дитина вміє вчитися, вона визначає сама або приймає мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планує і виконує необхідні дії, контролює і оцінює свої дії, у відповідності до плану, контролює і оцінює результати діяльності. Мова іде про навчальну діяльність, яка починає формуватися і з часом стає провідною у молодшому шкільному віці.

Для того, щоб успішно включитися в процес навчальної діяльності учням у співробітництві з учителем треба оволодіти повним діапазоном загально навчальних умінь. Розроблена нами система завдань використовувалась на уроках творчості і на уроках художньої праці.

З дидактичного погляду завдання поступово ускладнювались. Складність завдань зростала від аналізу одиничних об'єктів до узагальнень, висновків та умовиводів. Навчання молодших школярів основним розумовим операціям доцільно здійснювати поетапно, поступово.

Зокрема, така робота передбачає проведення підготовчих вправлянь, які дають можливість учням набути досвіду елементарних операцій: виділення ознак, диференціювання істотного і неістотного, розчленування поняття, об'єднання за певною ознакою, виділення головного, первинного.

Етап підготовчих вправ на **порівняння і аналіз предметів**, спрямований на оволодіння дітьми загальним способом виконання цих дій. Діти повинні усвідомити, що порівняння – значить зіставити, щоб знайти: однакове, подібне, відмінне; проаналізувати – значить розкласти на окремі об'єкти з метою визначення ознак, частин предметів.

Другий етап формування розумових дій - основний. Він передбачає вправляння молодших школярів в умінні **виділяти головне** - це досить складна мислительна діяльність.

Набуваючи досвіду у виконанні аналізу, порівняння це вміння поступово вдосконалюється і залежить не лише від певних умов (організація навчальної діяльності), а й від особливостей віку.

Це завдання спрямоване на формування умінь диференціювати істотне і неістотне, постійне і мінливе. Як показують дослідження психологів і дидактів (В.В.Давидов, О.К.Дусавицький, В.Ф.Паламарчук, О.Я.Савченко) без цього вміння не можна сформувати жодне поняття та спосіб дії.

Уміння **виділяти головне** за своєю структурою передбачає таку послідовність:

- аналіз об'єктів.
- розрізнення істотних і неістотних ознак.
- узагальнення істотних ознак.
- формування висновку.
- усвідомлення способу виконання завдань [8].

Ядро навчання – індивідуальна мислительна діяльність учнів, формування якої не можна зводити лише до формування

під впливом особистісного індивідуального досвіду дитини, бо це загрожує багатьом учням шаблоном мислительних процесів, невмінням піднятися до узагальнення власних міркувань (О.Я.Савченко).

Психологічний аналіз інтелектуальних умінь молодших школярів, які формуються у навчальному процесі здійснювався на основі системи показників, які характеризують ці якості. Це вміння спостерігати, аналізувати, порівнювати.

Успішність розвитку інтелектуальних умінь молодших школярів ми розглядали на фоні результатів діагностичного обстеження.

Врахування інтелектуальних умінь молодших школярів здійснювалось на уроках художньої праці. Діти виконували завдання, які були спрямовані на формування основних мислительних операцій, виходячи з умов і вимог кожного завдання. Спочатку разом з експериментатором, а потім більш самостійно діти включались в пізнавальну діяльність.

Особлива увага приділялась як формуванню окремих компонентів інтелектуальних дій, так і вирішенню навчальних задач в цілому.

Включаючись в навчальну діяльність кожен учень, маючи достатній досвід виконання таких операцій, користувався загальним способом дії, проявляв самостійність мислення.

Таким чином, аналіз експериментального матеріалу показує ефективність впливу і позитивну роль врахування інтелектуальних умінь в процесі навчання молодших школярів.

Аналіз виконання системи завдань, спрямованих на формування інтелектуальних умінь, показав, що на початковому етапі шкільного навчання вирішення цих завдань здійснюється за рахунок створення спеціальних умов і врахування потенційних можливостей кожної дитини.

На етапі підготовчих вправ учні закріплюють уміння аналізувати, описувати різні об'єкти, порівнювати об'єкти між собою. Першокласники виконували такі завдання:

а) на порівняння (в чому полягає різниця між олівцем і фломастером; гуашшю і аквареллю);

б) виконання завдань за аналогією (трикутник – фігура з трьома кутами і трьома сторонами; чотирикутник - ...).

Другокласникам треба було:

а) встановити схожість між кресленням і ескізом;

б) аналогічно виконанню дзвіночка, основою якого є конус, виконати об'ємну фігурку собачки.

Третьюкласникам пропонувалось:

а) встановити подібність і відмінність (аплікація з паперу і аплікація з природного матеріалу);

б) виконати сюжетну композицію „Колобок” (паперопластика).

Результати навчання показали, що формування інтелектуальних умінь має тісний зв'язок як з умовами, в яких воно відбувається, так і з рівнем розумового розвитку кожної дитини. Крім того, процес значною мірою залежить від співробітництва учителя і учня на уроці.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті //Педагогічна газета.-2001.- липень.- С.4.
2. Програми для середньої загальноосвітньої школи 1-2 кл .- К.: Початкова школа, 2001.
3. Бех І.Д. Психологічні особливості навчальної діяльності школярів //Початкова школа . 1982.- № 4.- С.53-57.
4. Давидов В.В. Види узагальнення у навчанні /логіко-психологічні проблеми навчальних предметів/ . - М.: Педагогіка, 1972. – С.27-34, С. 224-244- на рос. мові.
5. Ельконін Д.Б. Зв'язок навчання і психологічний розвиток дітей //Вибрані психологічні праці. – М. : Педагогіка, 1989.– С.78-93 – на рос. мові.
6. Ельконін Д.Б. Про структуру навчальної діяльності /там же/.- С.112 -220.
7. Костюк Г.С. Педагогічне керівництво психічним розвитком особистості //Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості . – С.374-463.
8. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. К.: „Магістр –S”, 1997.- 276 с.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ФІЗИЧНОГО ТА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ НАПОЛЕГЛИВОСТІ ЗАСОБАМИ РУХЛИВИХ ІГОР

Стаття посвячена охорані фізического и психического здоров'я младших школьников средствами подвижных игр.

The article deals with the protection of physical and psychologic health of young pupils by means of mobile games.

Один східний мудрець мріяв, щоб у його школі кожен день дітям викладалися чотири предмети: урок здоров'я, урок любові, урок мудрості та урок праці. Як бачимо, урок здоров'я займає перше місце. Уся людська діяльність зводиться до одного - до задоволення потреби людини, до нормального здорового життя.

Об'єктом нашого дослідження виступає навчально-виховний процес з фізичного виховання молодших школярів загальноосвітньої школи. **Предмет** дослідження – збереження фізичного та психічного здоров'я молодших школярів під час формування наполегливості засобами рухливих ігор. **Мета** – визначити шляхи збереження фізичного та психічного здоров'я молодших школярів під час формування наполегливості засобами рухливих ігор в узагальнені літературних джерел. **Гіпотезою** дослідження є припущення, що можна зберегти фізичне та психічне здоров'я молодших школярів під час формування наполегливості засобами рухливих ігор як теоретично, так і практично.

Проблемі активної взаємодії вчителя з учнями приділяли увагу: педагоги - Ш.О.Амонашвілі, Н.В.Андрощук, І.Д.Бех, Н.М.Бібік, І.Боберський, Г.Ващенко, Є.С.Вільчкоський, М.Демков, О.Д.Дубогай, О.Духнович, М.Д.Зубалій, Дж.Локк, О.Я.Савченко, В.О.Сухомлинський, Г.С.Тарасенко, О.Тисовський, К.Д.Ушинський, С.Френе, О.Н.Хорошковська, Б.М.Шиян, П.Юркевич, В.С.Язловецький; культурологи – Й.Гензінга, О.С.Найден; соціологи та психологи – Н.В.Андрєнкова, Є.П.Ільїн, К.Кернер, І.С.Кон, Дж.Г.Мід, В.Б.Ольшанський, А.О.Ручка, Н.Дж.Смелзер, Ю.Л.Трофімова та інші.

Навчання в школі є важкою роботою, і щоб виконувати цю роботу якісно, потрібно мати гарне здоров'я. Всі знають, що здоров'я у руках людини, першого створіння, яке усвідомило Всесвіт і його еволюцію, виникнення світової системи та діалектична єдність біологічного й соціального, матеріального й духовного.

Для того, щоб людина могла, повною мірою відповідати своєму призначенню як вершина природи і виконати історичну місію на Землі і в Космосі, вона повинна бути здоровою як фізично, так і духовно. За даними Всесвітньої організація охорони здоров'я (ВООЗ) на 50% стан здоров'я залежить від способу життя людини в широкому розумінні слова, 20% здоров'я визначається впливом навколишнього середовища, 20% - спадковістю і тільки 10% - медичною допомогою. Вона і дає визначення здоров'ю: "Здоров'я — це стан повного психічного, фізичного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність захворювань та фізичних вад" [1;67;124;125;149], [4;56], [5;19-20].

Немає в людини цінності більшої за здоров'я. Відомо, що здоров'я - це те, без чого людина не може бути щасливою. Здоров'я має посідати перше місце в ієрархії потреб людини. Проте, на жаль, ціна здоров'я більшістю людей усвідомлюється тоді, коли вона під черговою загрозою, а то й певною мірою втрачена. На думку І.В.Муравова та Е.Г.Булича тільки точне знання сутності здоров'я і факторів, що формують його, може стати для людини порадицею на шляху до розвитку всіх потенціальних можливостей організму, до життя без хвороб, до активного, творчого довголіття [5;19-20].

Фізичне та психічне здоров'я — це тільки дві пелюстки однієї квітки, яка називається здоров'ям і якщо хоч однієї з пелюсток не буде, повноцінної квітки не буде, а отже і не буде всіх компонентів цілісності здоров'я. У молодшому шкільному віці можна зберегти та поповнити здоров'я завдяки рухливим іграм, в які із задоволенням грають діти. Вони ж і розвивають та формують вольові якості — наполегливість та впертість, цілеспрямованість, ініціативність, витримку, рішучість і сміливість, які проявляються при подоланні труднощів для досягнення бажаного результату, діючи всупереч небезпеці, при цьому потрібно вміти регулювати власні почуття та настрої, застосовуючи нетрадиційні засоби й методи, які позитивно впливають на здоров'я школярів. О.Я.Савченко зазначає, що за всіх

умов оцінка повинна грати роль стимулятора, що спонукає дітей до подальшої, ще більш складної, цікавої та результативної діяльності [3;89].

Фізичне здоров'я - функціонування нашого організму й стан здоров'я кожної з його систем. Для нас важливо знати, як повинен наш організм функціонувати, як визначити, що все гаразд у нас із здоров'ям [5;20].

Психічне здоров'я, на думку Н.Пов'якєня – це стан душевного благополуччя, що характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів та забезпечує адекватну умовам довкілля регуляцію поведінки й діяльності. Типові ознаки психічного здоров'я: структурна і функціональна збереженість систем та органів людини; індивідуальна висока пристосованість організму до типового для нього фізичного й суспільного середовища; збереженість звичного самопочуття, яке завжди є найбільш витонченим чутливим барометром душевного та соціального благополуччя. У Статусі ВООЗ визначено 11 критеріїв психічного здоров'я, розробка яких належить до ряду складних, комплексних проблем філософії, соціології, психології, педагогіки та медицини [2;382].

Нами було розроблено анкету для молодших школярів, щоб визначити, як вони відносяться до свого здоров'я та що на нього впливає (на їхню думку).

Анкета “Людина та її здоров'я”

Шановний друже, в даній анкеті постав знак V навпроти відповідей, які є правильними на твою думку.

1. Як ти гадаєш, що є показниками здоров'я?

- сила; краса; розум; маса тіла; довголіття;
- пульс; зріст; наявність зубів.

2. Що потрібно для розвитку сили м'язів?

- вправи на тренажерах; здоровий сон; посильна фізична праця; вправи, що виконуються досить швидко; побільше їсти солодощів та їсти, коли захочеться; вправи з виконанням нахилів тулуба, махів руками й ногами;
- вправи на подолання маси власного тіла (віджимання, підтягування тощо).

2. Для чого потрібне здоров'я?

- щоб бути гарним;
- щоб добре вчитися;

- щоб продуктивно працювати, бути життєрадісним, щасливим.
3. Чи залежить здоров'я людини?
- спадковості; способу життя; рівня розвитку медицини; клімату;
- води; настрою; стану екології.
4. Чи впливає на здоров'я людини?
- після гарної праці активний відпочинок; займатися улюбленою справою; вживання алкогольних напоїв;
- раціонально та в один і той же час харчуватися; не палити; щодня робити ранкову зарядку; стежити за чистотою свого тіла; доброзичливо ставитися до інших людей; просторість; чистота в квартирі (хаті, класі, школі); порядок та охайність; розміщення меблів;
- відповідність меблів зросту та віку; регулярне провітрювання; систематичне прибирання.
6. Що зміцнює здоров'я?
- праця; роздратованість; злостивість; гнів; краса;
- радість; образа; гнів; стах; лінощі; жалощі до себе; байдужість; віра; шкідливі звички;
- невірноваженість; любов; доброта; природа;
- фізкультура; наполегливість; правильне харчування;
- рухливі ігри та естафети; конфлікти в сім'ї;
- взаєморозуміння між людьми.
7. Яка працездатність позитивно впливає на здоров'я людини?
- розумова; фізична; чергування розумової та фізичної; легка; висока; низька.
8. Які чинники є причиною перевтоми?
- довгий сон; неправильна організація праці;
- перевантаження навчанням;
- тривалий активний відпочинок; втрата апетиту;
- понижений тиск; зниження успішності; розлади сну;
- нехтування правилами гігієни.
9. Які природні чинники сприяють збереженню здоров'я?
- заводи; ліси; чисте повітря; часник;
- забруднена річка; дим; корова; зубна щітка;

- кропива; воші; джерельна вода; клімат;
- миша; сонце; автомобіль.

10. Що потрібно робити для збереження здоров'я?

- мати доброзичливі стосунки з друзями; сваритися, битися з товаришами; мати позитивні емоції: радість, захоплення, надія; знати про смуток, страх, заздрість;
- бути ввічливим, пунктуальним; доводити свою правоту словами, а не кулаками; не мстити своєму кривдникові;
- переходити дорогу там, де зручніше;
- дратувати, по можливості, котів і собак;
- включати електроприлади, коли заманеться; побільше відпочивати перед телевізором, після важкої праці.

Школа

Клас

Отже, для збереження фізичного та психічного здоров'я молодших школярів під час формування наполегливості засобами рухливих ігор потрібно теоретично розробити методи, прийоми та практично, поступово втілювати коректуючи в загальноосвітні школи, щоб ніждна пелюстка з квітки здоров'я не була втрачена байдужісті дорослих до підростаючого покоління.

Література

1. Зимівець Н.В., Сивогракова З.А., Лещук Н.О., Сомова І.Г., Авельцева Т.П. Модуль "Твоє життя – твій вибір". Навчально-методичний посібник. – К.: Навчальна книга, 2002. – 190 с.
2. Педагогічний словник /За ред. Дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
3. Савченко А.Я. Формирование познавательной самостоятельности младших школьников: Дис...докт. пед. наук: 13.00.01. – Теория и история педагогики. К., 1983. – 371 с.
4. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 272 с.
5. Язловецький В.С., Язловецька О.В. Учням про здоров'я. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2000. – 212 с.